

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2017-2018

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Eva Potůčková

**Primární prevence rizikového chování v práci neziskové
organizace regionu Chomutovsko**

Praha 2018

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Jan Toman

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2017-2018

BACHELOR THESIS

Eva Potůčková

**Primary prevention of risk behavior in the work of the
non-profit organization of the Chomutov region**

Prague 2018

The Bachelor Work Supervisor:

PaedDr. Jan Toman

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Eva Potůčková

Poděkování

Děkuji PaedDr. Janu Tomanovi za pomoc, kterou mi poskytl při zpracování bakalářské práce. Jeho odbornosti a vstřícného přístupu si velmi vážím.

Anotace

Bakalářská práce Primární prevence rizikového chování v práci neziskové organizace regionu Chomutovsko je zaměřena na programy primární prevence rizikového chování na základních školách.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se skládá ze tří kapitol. První kapitola se zaměřuje na definování základních pojmů problematiky, druhá kapitola mapuje primární prevenci v praxi, její cíle, zásady a metody a třetí kapitola seznamuje se zakotvením primární prevence rizikového chování v legislativě ČR.

V praktické části je popsána primární prevence rizikového chování na pěti základních školách na Chomutovsku. Je zde sepsána dokumentace poskytnutá danou základní školou a vyhodnoceno dotazníkové šetření u žáků 6. ročníků dané školy. Současně je zjišťován náhled a názor školních metodiků prevence na primární prevenci rizikového chování probíhající na škole, kde působí, pomocí řízeného rozhovoru.

Dále je zkoumána nabídka preventivních programů rizikového chování pro základní školy, které nabízí nezisková organizace Světlo Kadaň z. s.

Výstupem z výzkumu je návrh programu primární prevence rizikového chování pro žáky 6. ročníků základních škol na Chomutovsku pro organizaci Světlo Kadaň z. s.

Klíčová slova

Nezisková organizace, Primární prevence rizikového chování, rizikové chování, sociálně patologické jevy, základní škola, žáci.

Annotation

The Chomutov non-profit organizations Primary prevention of risky behavior in workplace bachelors thesis is aimed at programs of primary prevention of risky behavior on elementary schools.

The thesis is divided into two parts - theoretical and practical.

The theoretical part contains three chapters. The first one is aimed at definition of main problematic articles, the second one follows the prevention in practice, it's aims, methods and principles and the third one explains the Czech Republic legislation's approach to primary prevention of risky behavior.

The practical part shows the approach to the primary prevention of risky behavior on four elementary schools in the Chomutov region. The documentation provided by the given school is analysed and surveys aimed at 6th grade pupils are evaluated. Concurrently the viewpoints and opinions of elementary school prevention methodists on primary prevention of risky behavior on schools, where it's conducted by means of aimed discussion, is determined.

The thesis also investigates proposals of prevention programs of risky behavior on elementary schools, which is offered by the non-profit organization Světlo Kadaň z.s.

The aim of the research is the suggestion of programmes of primary prevention of risky behavior for 6th grade elementary school pupils in the Chomutov region for Světlo Kadaň z.s. organization.

Keywords:

Non-profit organization, Primary prevention of risky behavior, risky behavior, socially pathological phenomena, elementary schools, pupils

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	10
1.1 Prevence.....	10
1.2 Primární prevence.....	10
1.3 Preventivní program.....	11
1.4 Peer program.....	11
1.5 Minimální preventivní program (MPP).....	12
1.6 Nezisková organizace.....	13
1.7 Rizikové chování.....	14
1.8 Preventista.....	14
1.9 Metodik primární prevence.....	14
1.10 Školní metodik prevence.....	15
2 PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH V ČR.....	17
2.1 Cíle primární prevence rizikového chování na ZŠ.....	17
2.1.1 Obecné cíle primární prevence rizikového chování.....	18
2.1.2 Konkrétní cíle školní primární prevence rizikového chování.....	18
2.2 Základní oblasti primární prevence rizikového chování na ZŠ.....	19
2.3 Zásady primární prevence rizikového chování.....	19
3 LEGISLATIVNÍ ZAKOTVENÍ PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ V ČR.....	22
4 PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA CHOMUTOVSKU.....	24
4.1 Organizace Světlo z. s.....	24
4.1.1 Primární prevence rizikového chování – Světlem k prevenci.....	25
PRAKTICKÁ ČÁST.....	28
5 PRŮZKUMNÉ ŠETŘENÍ PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH NA CHOMUTOVSKU.....	29
5.1 Lokalita průzkumu.....	29
5.2 Zkoumaný výběrový soubor.....	30
5.3 Metody průzkumu.....	31

5.3.1	Dotazníkové šetření	31
5.3.2	Rozhovor se školními metodiky prevence.....	31
5.3.3	Analýza dokumentace základních škol.....	32
5.4	Časová organizace průzkumu podle fází	32
6	VÝSTUP Z PRŮZKUMNÉHO ŠETŘENÍ PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH NA CHOMUTOVSKU.....	33
6.1	Výstup dotazníkové šetření.....	33
6.2	Výstup z rozhovorů se školními metodiky prevence.....	41
6.3	Výstup analýzy dokumentace škol	43
6.5	Závěr výsledků šetření	45
6.6	Doporučení.....	47
7	NÁVRH PREVENTIVNÍHO PROGRAMU RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ PRO 6. ROČNÍKY ZŠ.....	48
	ZÁVĚR	57
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	58
	SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ.....	62
	SEZNAM PŘÍLOH.....	63

ÚVOD

Problematika sociálně patologických jevů ve společnosti je vzrůstající problém.

Již malé děti jsou svědky nežádoucího rizikového či patologického chování v domácím prostředí v rodině i ve společnosti. Uvědomujeme si tento vzrůstající problém, a proto se zaměřujeme na sestavení co nejlepšího programu prevence těchto jevů. Jsou to programy primární prevence rizikového chování. Shledáváme nutnost seznamovat s problematikou již děti od útlého dětství, stejně tak rodiče, osoby blízké a v neposlední řadě i společnost, jako takovou.

Je potřeba navrhnout takový program primární prevence rizikového chování, který bude efektivní pro každou cílovou skupinu, která může být takovými jevy ohrožena, nebo již ohrožena je.

V bakalářské práci se soustředíme na cílovou skupinu žáků 6. ročníků základních škol na Chomutovsku, kde proběhlo průzkumné šetření. Výstupem je zhodnocení praxe a potřeb základních škol ve vytvoření ideálního aktuálně potřebného preventivního programu ušitého na míru dané školy. Soustředíme se v návrhu obsahu programu, na zlepšování a zkvalitňování třídního klima, informovanost o rizikovém chování a praktický nácvik žáků se s těmito jevy bezpečně vypořádat.

Uvědomujeme si, že rizikové chování narůstá, jak do prostoru, myšleno tím v rodinách, školách, na pracovištích, v sociálních skupinách a ve společnosti vůbec, tak do věku ohrožených jedinců. Již malé děti, ale i senioři, jsou ohroženy rizikovým chováním a je potřeba je informovat, varovat a chránit. Z analýz sociálního průzkumu zjišťujeme, že např. zneužívání návykových látek je stoupající tendencí rozšířeno do populace žáků základních škol a to i na první stupně základních škol.

Neziskové organizace jsou významnou součástí subjektů spolupracujících na řešení preventivních úkolů ve vztahu k rizikovému chování a rizikovému prostředí. Nízký práh kontaktu a znalost konkrétního prostředí umožňuje vnášet autenticitu do formalizovaných a strategických programů ostatních partnerů, jako je škola, místní samospráva aj.

Cílem bakalářské práce je navrhnout takový preventivní program prevence rizikového chování ve společnosti pro žáky 6. ročníků ZŠ, který bude přesně zaměřen, jak na tuto cílovou skupinu, tak na její aktuální problém.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

1.1 PREVENCE

Termín prevence, podle Slovníku pojmů primární prevence, znamená „*předcházení, zamezení vzniku nemoci nebo nežádoucího jevu. Dělí se na primární, sekundární a terciární. Prevence primární se dále dělí na prevenci nespecifickou a specifickou. Cíle, metody a prostředky se liší podle typu prevence.*

Prevence tvoří jeden ze tří pilířů řešení drogové problematiky, resp. protidrogové politiky státu. Jsou to tedy: prevence, léčení a péče, represe. Teoreticky je prevence považována za nejúčinnější a nejlevnější řešení, ale v praxi bývá kladen důraz nejvíce na represu, menší na léčbu a péči a nejmenší na prevenci.¹

1.2 PRIMÁRNÍ PREVENCE

Primární prevence rizikového chování jsou veškeré aktivity, které vyvíjejí mimo jiné i poskytovatelé služeb. Naplňují tím zásady kvality a efektivity preventivního působení na subjekty s cílem předcházet výskytu problémů a následků, které souvisí se vznikem sociálně patologických jevů. Jsou to různé aktivity a konání, jejichž cílem je změnit názory, vnímání a chování lidí v tom směru, aby u nich nedocházelo ke vzniku nežádoucího jevu, jako jsou závislosti na návykových látkách, kriminalita, rasismus, vandalismus, apod.²

¹ MIOVSKÝ, M. a kol. *Vybrané termíny primární prevence, Pracovní skupina Primární prevence Phare Twinning project “Drug Policy” Příloha č. III/1/8 Závěrečné zprávy č. III/1.* [online]. © [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: http://www.kapezet.cz/admin/data/articleFiles/31/soubor_9280456.pdf, s. 13

² (Tamtéž, s. 15)

1.3 PREVENTIVNÍ PROGRAM

Preventivní programy se člení do různých kategorií. Člení podle zaměření na cílovou skupinu, která může být např. děti, rodiče, studenti, ale i instituce, pedagogové a veřejnost, nebo se zaměří na část populace, která je např. nezaměstnaná, nebo může být i náhodná. Jsou programy, které si zadavatel objedná a cílovou skupinu si sám určí, bez ohledu na potřeby populace.

Dále můžeme preventivní programy členit podle časového horizontu na:

- **jednorázové**, které lektoruje jeden lektor, časové rozpětí programu jsou dvě vyučovací hodiny a jsou poskytovány jedné nebo více třídám, či skupinám současně. Jsou prezentovány formou přednášky a besedy, nebo komponovaným pořadem.
- **dlouhodobé**, které jsou nastaveny pro děti v předškolním věku, žáky v raném školním věku, pro žáky 4. - 5. ročníků základních škol, pro žáky 2. stupně základních škol a pro studenty středních škol.

Programy se zaměřují na jednotlivá témata podle potřeb působení na cílové skupiny a jsou rozdělené do několika bloků. Jednotlivé bloky na sebe navazují. U nejmenších dětí se začíná s tématy: Co je to zdraví. Hygiena. Výživa. Rostliny a my. Alkohol. Pohyb. Kouření: Drogy. Vztahy k ostatním. Pro starší děti jsou navazující programy s tématy, proč lidé užívají drogy, jaké přijmout lepší řešení, mezilidské vztahy, řešení problémů, kriminalita, poznání sebe sama apod.³

1.4 PEER PROGRAM

Peer programy lektorují peer aktivisté, kteří mají za úkol vymyslet, připravit a poskytnout peer programy, v nichž různými metodami seznamují a připravují žáky na konfrontaci s různým rizikovým chováním ve společnosti. V rámci programů mají

³ MIOVSKÝ, M. a kol. Vybrané termíny primární prevence, Pracovní skupina Primární prevence Phare Twinning project "Drug Policy" Příloha č. III/1/8 Závěrečné zprávy č. III/1. [online]. © [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: http://www.kapezet.cz/admin/data/articleFiles/31/soubor_9280456.pdf, s. 14

naučit žáky, aby se s těmito situacemi uměli bezpečně vypořádat, případně aby je uměli rozpoznat a dokázali se jim vyhnout.

1.5 MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM (MPP)

Minimální preventivní program (MPP) je dlouhodobý ucelený preventivní program školy a je součástí školního vzdělávacího programu. Smyslem programu je zabránit, případně snížit nebo oddálit, výskyt rizikového chování a zvyšovat kompetence žáků v rozumné a zdravé rozhodování.

Pražské centrum primární prevence rizikového chování vytvořilo v roce 2010 Manuál pro tvorbu minimálního preventivního programu. Tento manuál je k dispozici ke stažení na internetu na webových stránkách Portálu prevence rizikového chování.⁴

„Cílem tohoto materiálu je poskytnout školám a jejich pracovníkům, kteří se podílejí na školní prevenci rizikového chování, nástroj k tvorbě Minimálního preventivního programu (dále též MPP), jak jej definuje metodický pokyn MŠMT ČR č.j.: 20006/2007-51. Materiál sám o sobě nepředstavuje vlastní MPP. Nepopisuje konkrétní aktivity, ale nabízí rámec nebo osnovu pro tvorbu tohoto dokumentu. Nabízí kroky, které je třeba učinit k tvorbě komplexní prevence.

Součástí MPP je také Školní program proti šikanování, který tento manuál neošetřuje.“⁵

Materiál, který je na webových stránkách MŠMT ke stažení přímo navazuje na Formulář pro tvorbu MPP a je rovněž ke stažení. Zde jsou rozpracovány jednotlivé kroky pro tvorbu MPP speciálně pro školy.

Tvorbu a koordinaci MPP má v kompetenci školní metodik prevence a podílejí se na jeho obsahu všichni pedagogičtí pracovníci školy. Podle potřeby spolupracuje školní metodik prevence i s metodikem prevence v PPP.

⁴ PORTÁL PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ: Centrum sociálních služeb Praha – Pražské centrum primární prevence. *Manuál pro tvorbu MPP* [online]. © [cit. 2017-12-25]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/minimalni-preventivni-program/prilohy-k-manualu-mpp>

⁵ PORTÁL PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ: Centrum sociálních služeb Praha – Pražské centrum primární prevence. *Minimální preventivní program* [online]. © [cit. 2017-12-25]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/minimalni-preventivni-program/manual-pro-tvorbu-mpp-zakladni-pojmy>

MPP na školách kontroluje Česká školní inspekce. Nabídku programů primární prevence rizikového chování vyhlášují každý rok příslušné krajské úřady. Podmínky pro subjekty, které programy nabízejí, jsou stanoveny manuálem, který vydalo MŠMT. Škola má možnost si vhodný program vybrat.⁶

1.6 NEZISKOVÁ ORGANIZACE

Neziskové organizace jsou nestátní organizace (NNO). Tyto organizace upravuje Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který nabyl účinnosti 1. ledna 2014. Zakládají se za účelem pomoci nějaké sociální skupině osob s cílem uspokojit určitou potřebu této skupiny. Vlastní činností mají přispívat k dosahování obecného blaha a veřejnému prospěšnému účelu. Jsou to právnické osoby, které byly založeny za jiným účelem, než je zisk. NNO se sice nezřizují za účelem zisku, přesto tyto organizace mohou vyvíjet činnosti k dosažení zisku, ale jen za určitých podmínek. Pokud organizace podnikají v mezích zákona a nějaký zisk mají, je podmínkou tyto zisky využít k tomu, aby byl naplněn hlavní účel, pro který byla organizace založena. Nezisková organizace může mít v názvu „veřejně prospěšná“, „obecně prospěšná“, „nevládní“ nebo „nevýdělečná“. Všechny tyto názvy mají stejný charakter.⁷

*„Druhy NNO: Spolky a pobočné spolky, Nadace a nadační fondy, Účelová zařízení církví, Obecně prospěšné společnosti, Ústavy, Školské právnické osoby“.*⁸

⁶ MIOVSKÝ, M. a kol. *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. 1. vyd. Praha : Klinika adiktologie 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, ve vydavatelství Togga, spol. s r. o., 2012. s. 13. ISBN 978-80-87258-74-3. Dostupné z: file:///C:/UJAK2/BP%20Pot%C5%AF%C4%8Dkov%C3%A1/knihy/MINIM_PREVENT_PROGRAM_web.pdf.

⁷ Asociace nestátních neziskových organizací Jihomoravského kraje, z. s. ANNOJMK [online], © [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.annojmk.cz/co-jsou-nejstatni-nejziskove-organizace-nno>.

⁸ NADACE NEZISKOVKY. CZ [online], © [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://www.neziskovky.cz/clanky/%20511_692/fakta_typy-nejziskovych-organizaci/

1.7 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

Pojem rizikové chování je takové chování, které způsobuje jedinci nebo sociální skupině zdravotní, sociální, výchovná a další rizika, která ohrožují, jak samotné jedince, tak společnost. Dříve se pro pojem rizikové chování používal termín sociálně patologické jevy. Vzorce rizikového chování se odvíjí od společensky stanovené normy chování.⁹

1.8 PREVENTISTA

„Preventivní pracovník, lektor, intermediátor, preventista, aktivista, peer - označení, která bývají používána pro osoby zabývající se prevencí. Výraz preventista bývá též používán pro školní metodiky prevence.“¹⁰

1.9 METODIK PRIMÁRNÍ PREVENCE

„Metodik prevence je pracovník magistrátu krajského úřadu a má za úkol koordinovat protidrogovou politiku na svém území. Není to pouhý úředník, prochází většinou speciálním školením v drogové problematice. Má přehled o všem, co se k této oblasti vztahuje a je důležitým článkem při rozhodování decizní sféry.“¹¹ Pracuje s jednotlivci i se skupinami za účelem předcházet rizikovému chování. Jeho úkolem je rozpoznat toto chování, včas na ně reagovat. Dříve se tato funkce nazývala koordinátor v prevenci. Metodici působí v regionu nejčastěji pro pět škol. Mají na starosti hodnocení pracovišť, tvorbu metodik programů především zaměřených na projevy rizikového chování, které mohou negativně ovlivnit vzdělávání žáků i jejich osobní život. Metodici

⁹ Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (Eds.). s. 23. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha, 2010 : Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Togga.

¹⁰ (Tamtéž, s. 13)

¹¹ MIOVSKÝ, M. a kol. Vybrané termíny primární prevence, Pracovní skupina Primární prevence Phare Twinning project “Drug Policy” Příloha č. III/1/8 Závěrečné zprávy č. III/1. [online]. © [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: http://www.kapezet.cz/admin/data/articleFiles/31/soubor_9280456.pdf, s. 7-8

mají praxi v poradenství a aktivně pomáhají školním metodikům prevence vykonávat jejich funkci.

1.10 ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE

Na úřadech magistrátu krajského úřadu, dříve okresního úřadu, pracovali další všeobecní koordinátoři včetně školských koordinátorů. „*Později tato funkce byla ve školství rozšířena a přejmenována na „školní metodik prevence“, který se zabývá nejen návykovými látkami, ale celým spektrem nežádoucích jevů, jimž se snaží svým působením předcházet.*“¹² Tato funkce je definována vyhláškou MŠMT č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. Každá škola v ČR musí mít v současnosti ve svém týmu školního metodika prevence. Školní metodik prevence je pedagogický pracovník, který koordinuje tvorbu, naplňování cílů Minimálního preventivního programu a má za úkol vše, co je psáno výše. V souvislosti se školou má dále diagnostikovat sociální klima ve třídě, provádět depistáž a vyhodnocovat rizikové chování u jednotlivých dětí a ohrožení dětí ostatních. Též začleňovat žáky do kolektivu, radit v případě ohrožení žáka rizikovým chováním. Dále připravovat besedy primární prevence rizikového chování pro jednotlivé třídní kolektivy. Připravovat podmínky pro začlenění žáků se specifickými poruchami chování. Kontaktovat další školská zařízení pro podporu a pomoc těmto žákům. Každý rok je povinen vypracovat minimální preventivní program, sledovat a vyhodnocovat jeho realizaci. Spolupracuje s učiteli, rodiči, s ostatními členy poradenských pracovišť i s externími organizacemi nabízející preventivní programy. Ve škole spolupracuje s výchovným poradcem, školním psychologem, případně se školním speciálním pedagogem a dalšími pedagogy, s nimiž tvoří konzultační tým. V některých školách je funkce školního metodika prevence a výchovného poradce spojena. Aby mohl pedagog tuto funkci vykonávat, musí mít vzdělání podle vyhlášky 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. Pracovníci v oblasti primární prevence musí mít různé

¹² MIOVSKÝ, M. a kol. Vybrané termíny primární prevence, Pracovní skupina Primární prevence Phare Twinning project “Drug Policy” Příloha č. III/1/8 Závěrečné zprávy č. III/1. [online]. © [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: http://www.kapezet.cz/admin/data/articleFiles/31/soubor_9280456.pdf, s. 8

úrovně znalostí a kompetencí, podle toho do jaké míry se prevenci věnují. V roce 2012 vznikla odborná publikace – návrh Čtyřúrovňového modelu kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování ve školství, který rozšiřuje další vzdělávání pedagogických pracovníků v tomto zaměření. Nejde ovšem pouze o pedagogické pracovníky, ale rovněž o další profese, které se prevence ve školách dotýkají. Jsou to například psychologové, sociální pracovníci, policisté, zdravotničtí pracovníci, adiktologové, dobrovolníci apod. V tomto modelu jsou rozlišeny čtyři na sebe navazující úrovně odbornosti preventivního pracovníka:

- základní úroveň (primárně preventivní minimum)
- středně pokročilá úroveň (středně pokročilý preventivní pracovník)
- pokročilá úroveň (pokročilý preventivní pracovník)
- expertní úroveň (expert primární prevence).¹³

¹³ CHARVÁT, Miroslav, Lucie JURYSTOVÁ a Michal MIOVSKÝ. *Čtyřúrovňový model kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování ve školství*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-71-2

2 PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH V ČR

Primární prevence rizikového chování je soubor různých aktivit, přístupů a intervencí. Dosud není konkrétně ukotveno, zda jde o prevenci zdravotnickou, školskou nebo prevenci kriminality. Všechna tato odvětví prevence se prolínají a doplňují. Pojem rizikové chování, kterého se primární prevence rizikového chování týká, je takové chování, které má za následek růst dalších rizik a to jak zdravotních, tak sociálních, výchovných i kriminálních. Primární prevence rizikového chování má těmto jevům preventivně předcházet.

V roce 2010 vznikla kniha „Primární prevence rizikového chování ve školství“ na níž spolupracovalo několik osobností z oblasti pedagogiky a primární prevence rizikového chování. Tato publikace v sobě zahrnuje ucelený pohled na problematiku. Je určena „učitelům, pracovníkům v oblasti Primární prevence rizikového chování, ale také rodičům a širší veřejnosti, která je jakýmkoli způsobem zainteresována na primární prevenci ve školním prostředí.“¹⁴

2.1 CÍLE PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA ZŠ

Cílem primární prevence rizikového chování na základních školách je „zabránit výskytu rizikového chování v daných oblastech, nebo co nejvíce omezit škody působené jejich výskytem mezi žáky.“¹⁵

¹⁴ BĀRTÍK, P, M. MIOVSKÝ, ed. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie].* Praha : Sdružení SCAN, c2010. ISBN 978-80-87258-47-7.

¹⁵ PREVENCE-INFO.CZ. *Základní princip rizikového chování* [online], © [cit. 2017-11-30]. Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/p-prevence/zakladni-princip-primarni-prevence>.

2.1.1 Obecné cíle primární prevence rizikového chování

Obecný cíl primární prevence je předcházet vzniku patologických jevů ve společnosti. Je snaha o to, aby cílová skupina, na kterou je primární prevence rizikového chování zaměřena, obdržela informace, získala znalosti, dovednosti a náhled na zdravý životní styl a snažila se jej aplikovat do svého života.

2.1.2 Konkrétní cíle školní primární prevence rizikového chování

Cíle školní primární prevence rizikového chování se odvíjí od věkového rozpětí cílové skupiny.

V předškolním věku (3-6 let) je cílem primární prevence rizikového chování snaha vštípit dětem důležité hodnoty života, jako je zdraví a to chránit. V návaznosti na to je seznámit s nebezpečím, které ho může ohrozit a naučit děti se těmto nebezpečnostvím vyhýbat.

V mladším školním věku (6-12 let) je cílem hlouběji děti naučit dovednostem, jak si své zdraví dokázat ochránit. Následně rozvíjet sociální dovednosti, které ovlivní pozitivně třídní a sociální klima dítěte. Již v tomto věku je nutné dětem předat informace o škodlivosti návykových látek, jako alkoholu, tabáku a drog a naučit je se vyhýbat a odmítat tyto látky užít.

Ve starším školním věku (12-15 let) se prevence soustřeďuje v první řadě na navazování sociálních vztahů vně rodiny, na získání dovedností čelit tlaku, umět se správně rozhodovat a řešit konflikty a jiné problémy. Velice důležité téma primární prevence rizikového chování je problematika užívání návykových látek spojená s informacemi o škodlivosti, účincích, rizicích a následcích spojených s užíváním NL.

V adolescenci (15 - 20 let) se prevence zaměřuje na udržení dosud vštípených informací a hodnot, pokud jde o pokračující programy. Všeobecně je zaměřena na podávání informací o drogové problematice a odbourávání mýtů spojených s užíváním NL.¹⁶

¹⁶ *Primární prevence*. Národní informační centrum pro mládež. [online]. © [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/primarni-prevence-charakteristika>

2.2 ZÁKLADNÍ OBLASTI PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA ZŠ

Primární prevence rizikového chování žáků na základních školách má své principy. Mezi základní principy patří výchova, depistáž, předcházení a případně minimalizace takových způsobů chování, které se považují za rizikové. Ve školním prostředí jsou to např.:

- „záškoláctví,
- šikana a extrémní projevy agrese,
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,
- rasismus a xenofobie,
- negativní působení sekt,
- sexuální rizikové chování,
- prevence v adiktologie,
- závislostní chování (adiktologie).“¹⁷

2.3 ZÁSADY PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Aby byla primární prevence rizikového chování efektivní, je potřeba, aby měla stanovené zásady. Každý preventivní program, jak už jsme uvedli, může být zaměřen na jiné téma. Proto je potřeba, aby tyto zásady byly naplněny u každého i minimálního preventivního programu. Jde o tyto zásady:

Komplexnost a kombinace mnohočetných strategií - z bio-psycho-sociálního modelu rizikových faktorů je možné zjistit, že příčiny rizikového chování jsou různé. Proto je nutné navrhovat takové programy, které v sobě zahrnují spolupráci různých subjektů (organizací).

¹⁷ Miovský, M., [et al.]. *Primární prevence rizikového chování ve školství*: [monografie. Vyd. 1. Praha: Sdružení SCAN, ©2010. s. 24. ISBN 978-80-87258-47-7. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/odborna-knihovna/primarni-prevence-rizikoveho-chovani-ve-skolstvi-monografie-884.html>.

- **Návaznost programů a podprogramů, působení a vhodné uspořádání** – „programy na sebe musí navazovat a vzájemně se doplňovat. Preventivní působení musí být systematické a dlouhodobé.“¹⁸
Jednorázové přednášky či jiné aktivity nepřináší žádané výsledky a nejsou příliš efektivní. Není vhodné informace předávat zjednodušeně a ve zkrácené verzi. Toto by mohlo mít za následek nedůvěryhodnost programu a výsledek by mohl být spíše škodlivý, než užitečný.
- **Zaměření na cílovou skupinu a vhodná forma intervence** – V této zásadě je potřeba zaměřit se na cílovou skupinu, které bude primární prevence rizikového chování aplikována. V návaznosti na toto kritérium je rovněž nutné zvolit vhodnou formu podávání informací a to s tím záměrem, aby informace pouze nezaujaly, ale aby udržely pozornost cílové skupiny.
- **Intervence zaměřená na předškoláky** – Ze zkušeností víme, že včasná intervence je neúčinnější. Je proto potřeba se zaměřit již na dětskou populaci a primární prevenci nabízet a poskytovat už dětem předškolního věku. V této souvislosti platí, že intervenci poskytují vyškolení pracovníci, kteří ne jen že vědí, jak s dětmi komunikovat, ale mají pro tuto cílovou skupinu připravené interaktivní programy formou her a zábavy.
- **Znalost atraktivit pro cílovou skupinu** – primární prevence rizikového chování má mít výsledek zdravý životní styl jedince. Na každou cílovou skupinu lze aplikovat různé nabídky, modely a alternativy, které jsou pro tu určitou skupinu lidí atraktivní.
- **Využití modelu „KAB“** – Soustředíme se na postoje žáků k předávaným informacím a na změnu jejich chování. Snažíme se vstřípit metody vyhýbání se rizikovému chování. V rámci programu simulujeme různé situace, aby si žáci osvojili schopnost odmítnout vhodným způsobem.
- **Využití „peer“ prvku, důraz na interakci a aktivní zapojení** – předškoláci a školáci mají autoritativní vztah spíše ke svým vrstevníkům. Je proto vhodné, aby

¹⁸ Miovský, M., [et al.]. *Primární prevence rizikového chování ve školství*: [monografie. Vyd. 1. Praha: Sdružení SCAN, ©2010. s. 40. ISBN 978-80-87258-47-7. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/odborna-knihovna/primarni-prevence-rizikoveho-chovani-ve-skolstvi-monografie-884.html>.

se intervence účastnila i taková osoba. Případně samotní realizátoři programu musí vystupovat v roli partnera – kamaráda, nežli v roli učitele.

- **Denormalizace** - V tomto ohledu je nutné podat rizikové chování jako problém a neprezentovat jej, jako přípustnou či neutrální normu chování.
- **Podpora a kontakty** – Součástí intervence primární prevence rizikového chování je nabídnout cílové skupině kontakty a doporučení na aktivity a oblasti možného využití, kde mohou děti aplikovat své dovednosti a navazovat bezpečné a zdravé vztahy.
- **Nepoužívat neúčinných prostředků** – z praxe víme, že je neúčinné během intervence poskytovat informace za pomoci „*zastrašování, zakazování, přehánění následků užívání, moralizování a afektivní výchova postavená pouze na emocích a pocitech.*“¹⁹

Základem primární prevence rizikového chování je efektivnost. Aby byla prevence efektivní, je potřeba, aby působila na cílovou skupinu dlouhodobě, aby byla interaktivní a byla prováděna ve skupinách menšího počtu jedinců.

Specifická primární prevence rizikového chování má tři úrovně:

- **Všeobecná** – cílová skupina jsou děti a mládež, zajímá nás věková skupina a programy jsou aplikovány převážně na jednu třídu s přibližně třiceti jedinci.
- **Selektivní** – cílová skupina jsou jedinci s nějakou formou rizikového chování či ohrožením rizikového chování a programy jsou aplikovány na skupiny s menším počtem jedinců.
- **Indikovaná** – cílová skupina jsou jedinci s projevy rizikového chování či jedinci se zvýšeným rizikem výskytu rizikového chování a programy jsou aplikovány individuálně na takového jedince.²⁰

¹⁹ Miovský, M., [et al.]. *Primární prevence rizikového chování ve školství*: [monografie. Vyd. 1. Praha : Sdružení SCAN, ©2010. s. 42-43. ISBN 978-80-87258-47-7. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/odborna-knihovna/primarni-prevence-rizikoveho-chovani-ve-skolstvi-monografie-884.html>.

²⁰ *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 až 2018*. Praha : 2013. [online], © [cit. 2017-12-24]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/28077>

3 LEGISLATIVNÍ ZAKOTVENÍ PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ V ČR

Legislativa, o kterou se primární prevence rizikového chování na základních školách opírá, jsou různé zákony a vyhlášky (viz příloha A).

V České republice je prevence rizikového chování zapracována do vzdělávací soustavy ČR. Existuje **Vládní dokument Koncepce vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v ČR**, který byl schválen v roce 1999. Zde „*ukládá MŠMT v návaznosti na nový školský zákon, vydat Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.*“ Cílem je, aby školy zapracovaly do školního vzdělávacího programu i preventivní program, který bude vést žáky k pozitivnímu vztahu ke společnosti a k sobě samým a seznámí je se společensky patologickými jevy. Tato strategie je nástroj preventivního působení rizikového chování na žáky. Každá škola má uloženo mít Minimální preventivní program, který „*proměňuje školu, komunikaci, kooperaci a zdravý životní styl.*“²¹

Další důležitý dokument je „*Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MŠMT-21149/2016).*“²² O tomto pokynu se mohou zájemci dočíst na webových stránkách MŠMT. Cílem je, aby školy a školská zařízení porozuměly jevu šikany, zjistily možnosti, jak mu přecházet a jak na něj reagovat, pokud by k takovému jevu došlo.

Systém prevence rizikového chování v ČR je obsažen v „**Národní strategii primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018**“. Stanovilo jej Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v roce 2013. Na tvorbě této strategie a akčního plánu se podílí mnoho subjektů. V Národní strategii jsou stanovena základní východiska, principy a cíle Strategie.

MŠMT má v oblasti primární prevence rizikového chování významnou roli v rámci koordinace. Spolupracuje s jednotlivými resorty a dalšími orgány státní správy

²¹ MŠMT. *Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení*. Praha : 2013. [online], © [cit. 2017-12-24]. Dostupné v doc z: http://www.msmt.cz/file/7347_1_1/.

²² MŠMT. *Metodické dokumenty (doporučení a pokyny)*. Praha : 2017. [online], © [cit. 2017-12-24]. Dostupné v doc z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuzeni-a-pokyny>.

a samosprávy. Iniciuje a podporuje veškerou spolupráci v oblasti primární prevence rizikového chování. Vede metodiku a předává informace všem subjektům. Podporuje aktivity v této oblasti a aplikuje do praxe vládou schválené vládní dokumenty. Každý rok „vyčlení finanční prostředky na primární prevenci rizikového chování, podílí se na certifikačním procesu a podporuje zejména kvalitní certifikované programy“.²³

Primární prevence rizikového chování u žáků je začleněna do školního vzdělávacího programu, který vydává ředitel školy. Smyslem je, aby se stala přirozenou součástí školních osnov a nebyla poskytována externě.²⁴

Každá škola musí mít MPP a školního metodika prevence, který se tomuto tématu věnuje.

Další zákony a vyhlášky, které se týkají PPRCH je **Novelizace vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních (nově 116/2011 Sb.)** a **Zákon 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek.**

„Dne 20. 12. 2017 projednala porada vedení MŠMT aktualizované přílohy *Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č.j. 21291/2010-28: přílohu č. 7 – Kyberšikana, přílohu č. 10 – Vandalismus a přílohu č. 11 – Záškoláctví (viz příloha).*“

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28) a "Pomůcku k nově zakotveným právům a povinnostem pedagogických pracovníků"²⁵

²³ Prevence rizikového chování. Brožura MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018*. Praha : 2013. [online], © [cit. 2017-12-24]. Dostupné v doc z: <http://www.msmt.cz/file/28077>. s.10

²⁴ (Tamtéž, s. 10)

²⁵ MŠMT. Metodické dokumenty (doporučení a pokyny). [online], © [cit. 2018-02-04]. Dostupné v doc z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuzeni-a-pokyny>.

4 PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA CHOMUTOVSKU

Na Chomutovsku jsou jednou ze součástí subjektů zabývajících se primární prevencí neziskové organizace. V tomto regionu jich není dostatek. Světlo Kadaň z. s. jsou spolu s Radkou z. s. jediné neziskové organizace, které poskytují preventivní programy. Kromě neziskových organizací se primární prevencí zabývají další subjekty, jako: PPP Kadaň, Policie ČR, OSPOD Kadaň a Dyáda Chomutov.

4.1 ORGANIZACE SVĚTLO Z. S.

Organizace Světlo Kadaň z. s. je nezisková organizace se sídlem v Kadani.

Již od roku 1997 se zabývá primární, sekundární a terciární prevencí drogových závislostí, terénní prací v sociálně vyloučených lokalitách na Kadaňsku a poskytováním služeb v rámci nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. V dalších letech se její působnost rozšířila do dalších měst. Chomutova, Jirkova, Radonic, Ostrova nad Ohří a Karlových Varů. Organizace poskytuje tyto služby: K-centra a Terénní programy pro uživatele návykových látek, Poradny pro osoby se závislostí a jejich blízké, Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, zájmové kluby, programy primární prevence a preventivní aktivity.

Z tohoto výčtu nabízených aktivit se zaměřujeme v bakalářské práci na poskytovanou primární prevenci rizikového chování. Programy se zaměřují na prevenci rizikového chování na základních a středních školách a jsou přizpůsobivé k potřebám jednotlivých zájemců. Na žádost je organizace schopna vytvořit preventivní program dle přání žadatele. Nabízené programy jsou obsaženy v dlouhodobém certifikovaném programu školské všeobecné primární prevence rizikového chování nazvaném „Světlem k prevenci“.

4.1.1 PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ – SVĚTLEM K PREVENCI

V současné době nabízí Světlo Kadaň z. s., kromě jiných i programy z oblasti adiktologie, kde jsou témata zaměřená na rizikové chování: kouření tabáku, užívání alkoholu, patologické užívání a zneužívání léků, nelegální drogy, patologické hráčství, agrese v chování. Další nabízená témata se týkají rasizmu a xenofobie. Velmi žádané jsou i programy s tématem rizikové sexuální chování a pohlavně přenosné choroby.

Programy jsou pro: 4. – 9. ročníky ZŠ, 6. – 9. ročníky ZŠ, SŠ a SOU.

Podprogramy organizace nabízí: Ukázkový blok pro zájemce o program, Edukativní semináře pro pedagogy a Informační besedy pro rodiče.

Program primární prevence lektorují 2 lektori. Pracuje se s celou třídou. Do programu může být zapojen i třídní učitel, ale jako dospělá osoba, ne jako učitel. V jednom školním roce jsou plánované minimálně dva tříhodinové bloky. To znamená 6 vyučovacích hodin přímé intervence s žáky v jednom roce. Program je zpoplatněn. Při objednání 6 bloků v daném termínu pro více tříd je stanovena částka 480 Kč/hod vč. DPH. Minimální počet účastníků je 6 žáků a maximální 30 žáků.

Obrázek 1: 6. ročník ZŠ - ukázka aktivity bloku preventivního programu

Zdroj: Interní dokumentace organizace Světlo Kadaň z. s.

Zdroj:²⁶

²⁶ Interní dokumentace organizace Světlo Kadaň z. s.

Edukativní seminář pro pedagogy je určen pedagogům školy, ve které je program realizován. Nabízená témata jsou Návykové látky, Streetwork, nízkoprahové centra, kluby...

Zájemci o programy si mohou zvolit:

Jednorázovou intervenci, což jsou jednorázové besedy a exkurze pro žáky základních škol a studentů středních škol.

Dlouhodobý program, který je certifikovaný MŠMT. Takový program se skládá ze dvou tříhodinových bloků, přičemž jedna hodina bloku se rovná jedné vyučovací hodině na základní škole. Organizace dále nabízí tyto programy:

„Seminář pro pedagogy a rodiče žáků a studentů škol. Aktivity šité na míru.“

Zájemci o preventivní programy si mohou sami určit téma, které chtějí od organizace zpracovat, připravit a uskutečnit. Zájemce si rovněž určí místo, kde chce, aby program probíhal, a rovněž si určí pro kterou cílovou skupinu. Programy pro zájemce může organizace pouze vypracovat, nebo ho může i lektorovat.

V každém programu jsou tematické přednášky a aktivity, které se zaměřují na:

- **jedince** s tím, že se posiluje sebevědomí, rozvoj dovedností ve správném rozhodování a zvládnání emocí pozitivní cestou. Dále je zaměření v programu
- **budování pozitivního klima třídního kolektivu** – jde o edukaci jedinců k úspěšnému a zdravému řešení konfliktů, praktickým nacvičováním odmítání rizikového chování
- **„prevenci zneužívání legálních i nelegálních látek“** - v tomto ohledu jsou žákům předneseny aktuální informace o současných návykových látkách, nacvičovány odmítači intervence, sděleno bourání mýto o drogách, o pohlavně přenosných chorobách, o rasizmu, xenofobii i šikaně..²⁷
- **„hledání správné cesty“** – zde jsou děti seznámeni a vedeni na simulovaných situacích, jak řešit určitý problém způsobem, který nesměruje k rizikovému chování. V této aktivitě je cílem informovat děti, jak a kde lze aktivně pozitivně a bezpečně trávit volný čas.

²⁷ Světlo Kadaň z. s. *Primární prevence* [online], © [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <http://www.svetlokadanzs.cz/sluzby/primarni-prevence/>

Nabízený program pracuje s celou třídou, jako se sociální jednotkou. Programy organizace nabízí za úplatu. Všechny důležité informace jsou předány k nabídce v brožuře včetně ceny za poskytnutou službu.²⁸

²⁸Světlo Kadaň z. s. *Primární prevence* [online]. © [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <http://www.svetlokadanzs.cz/sluzby/primarni-prevence/>

PRAKTICKÁ ČÁST

Zapsaný spolek Světlo Kadaň léta spolupracuje s různými subjekty v oblasti primární prevence rizikového chování. Průběžným shromažďováním informací o aktuálních problémech vyskytujících se na základních školách na Chomutovsku, vyplynula nutnost vytvářet další aktivity, které mají působit na cílové skupiny, včetně žáků základních škol. Objevila se nová rizika, spojená s užíváním elektronických komunikačních zařízení, které propojují komunikačně celý svět a to dle přání uživatelů anonymně. Často mezi dětmi a studenty a nejen mezi nimi platí názor, že kdo není na Facebooku, jako by nebyl. Sociální sítě jsou užitečné ve směru usnadnění komunikace, seznamování a udržení kontaktu s přáteli, ale přináší řadu rizik, která je potřeba si uvědomit a řešit.

5 PRŮZKUMNÉ ŠETŘENÍ PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH NA CHOMUTOVSKU

Tento průzkum by měl přinést podklady pro analýzu probíhajících aktivit primární prevence rizikového chování na základních školách na Chomutovsku.

Z průzkumu budou zjištěny názory, jak školních metodiků prevence, tak i samotných žáků na efektivitu probíhajících programů a rovněž návrhy o jaká témata by měli zájem.

Průzkum probíhal na základních školách na Chomutovsku. Výstupem z šetření je zhodnocení probíhajících preventivních programů na vybraných školách a stanovení potřebných témat preventivních programů rizikového chování pro žáky 6. ročníků základních škol. Následně byl vypracován návrh nejvhodnějšího preventivního programu pro žáky 6. ročníků základních škol na Chomutovsku.

Pro průzkum byl použit:

- dotazník pro žáky 6. ročníků ZŠ (viz Příloha B),
- krátký polostrukturovaný rozhovor se školním metodikem prevence v každé vybrané základní škole (viz Příloha C),
- dokumentace k tématu primární prevence rizikového chování dané školy.

5.1 LOKALITA PRŮZKUMU

Zvoleny byly náhodné 4 základní školy na Chomutovsku, které mají prostorově nejbližší zapsanému spolku Světlo Kadaň, kde lze předpokládat obdobnou problematiku rizikového chování. Vzhledem k dlouhodobému působení má spolek zmapovány školy, se kterými léta spolupracuje. Může postupně hodnotit vývoj a efektivitu stávajících programů a průběžně se přizpůsobovat školám v nabídce dalších programů s aktuálními tématy. Následně pak programy nabízet i dalším základním školám v širším rozsahu.

5.2 ZKOUMANÝ VÝBĚROVÝ SOUBOR

ZÁKLADNÍ ŠKOLY

V regionu Chomutovsko byly náhodně vybrány tyto čtyři základní školy.

1. Základní škola, Školní 519, Klášterec nad Ohří, 431 51
2. Základní škola Sluníčková, Chomutovská 1683, Kadaň, 432 01
3. Základní škola, Na Podlesí 1443, Kadaň, 43201
4. Základní škola Rudolfa Koblíce, Pionýrů 1102, Kadaň, 432 01

ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE

V každé škole působí školní metodik prevence, který byl osloven a požádán ke spolupráci na průzkumu bakalářské práce. S každým jednotlivým metodikem proběhl polostrukturovaný rozhovor.

ŽÁCI

S každou školou byl dohodnut termín průzkumu. V jednom šestém ročníku na každé škole byl uskutečněn dotazníkový průzkum. Žáci šestých tříd byli ve věku 11 – 13 let. Všichni žáci byli ústně, i písemně v dotazníku, informováni o potřebě zjišťovaných a o použití jejich odpovědí pro účely bakalářské práce. Rovněž pro vytvoření vhodného preventivního programu pro žáky šestých ročníků základních škol. Takový program může mít pozitivní vliv na další vývoj rizikového chování v jejich i v jiných školách. Všichni žáci byli ujištěni, že je dotazník anonymní a že oceňujeme jejich pravdivé odpovědi. Před vyplňování byl všem žákům vysvětlen postup a způsob vyplňování dotazníku.

Celkem bylo distribuováno 83 dotazníků (viz příloha B). Zpět se vrátilo 83 dotazníků, z čehož byly 2 dotazníky vyloučeny, z důvodu nepochopení, či nevyplnění potřebných údajů.

5.3 METODY PRŮZKUMU

K šetření bylo použito kombinace metod:

- analýza dokumentace k systému primární prevence každé školy
- dotazníkové šetření ke zjištění povědomí žáků o primární prevenci a jejich názoru, o jaká témata by v programech měli zájem
- polostrukturovaný rozhovor se školním metodikem prevence.

5.3.1 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Dotazník vlastní konstrukce byl postaven na otázkách, které vyplývají z teoretické analýzy problému a jednotlivé otázky se zaměřují na zjištění povědomí o orientaci v základních problémech rizikového chování a zjištění zájmových okruhů, které by bylo potřeba pro žáky připravit v rámci primární prevence.

Dotazník obsahuje 21 otázek, které jsou jak uzavřeného typu, tak otevřeného textu.

5.3.2 ROZHOVOR SE ŠKOLNÍMI METODIKY PREVENCE

Pro zjištění praxe dané základní školy v oblasti primární prevence rizikového chování a pro zjištění názoru školního metodika prevence byl použit řízený polostrukturovaný rozhovor se školním metodikem prevence. Cílem bylo zjistit, jaké se ve škole objevuje nebo hrozí rizikové chování. Rovněž zjistit názor metodika na probíhající i uskutečněné preventivní programy rizikového chování.

Každý oslovený školní metodik prevence byl informován, pro jaký účel bude rozhovor použit. Byli informováni, že výsledek rozhovoru bude použit pro bakalářskou práci, která je zaměřena na primární prevenci rizikového chování na ZŠ. Součástí práce bude vytvoření vhodného preventivního programu pro žáky 6. ročníků ZŠ. Tento program může zapsaný spolek Světlo Kadaň z. s. použít v rámci poskytování preventivních programů Světlem k prevenci. Otázky, které byly použity v rozhovoru, jsou uvedeny v příloze C.

5.3.3 ANALÝZA DOKUMENTACE ZÁKLADNÍCH ŠKOL

Ke zjištění současného stavu primární prevence rizikového chování na daných základních školách byla použita analýza dokumentace Minimálního preventivního programu. Tři ze čtyř škol mají vypracovaný Minimální preventivní dostupný na webových stránkách své školy. Zbylá škola byla kontaktována s žádostí o tuto dokumentaci, kterou škola ochotně poskytla.

5.4 ČASOVÁ ORGANIZACE PRŮZKUMU PODLE FÁZÍ

Během měsíců říjen 2017 až leden 2018 byla shromažďována potřebná data pro vypracování bakalářské práce. V únoru 2018 byla zpracována praktická část, kdy se vyhodnocovala získaná data a byl vypracován návrh programu rizikového chování pro 6. ročníky ZŠ.

6 VÝSTUP Z PRŮZKUMNÉHO ŠETŘENÍ PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH NA CHOMUTOVSKU

Průzkumným šetřením chceme zmapovat situaci v oblasti primární prevence na základních školách, abychom mohly zhodnotit efektivitu probíhajících programů primární prevence a sestavit návrh programu, který by mohl být pro základní školy přínosem.

6.1 VÝSTUP DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Dotazování byli žáci 6. ročníků základních škol ve věku 11-13 let. V dotazníku pro žáky bylo použito 21 otázek. Celkem bylo rozdáno 83 dotazníků. Pro průzkum jich bylo použito 81. Dva dotazníky byly vyloučeny pro nepochopení a nevyplnění některých důležitých otázek. V následujících tabulkách jsou shrnuty výstupy z dotazníkového šetření.

Tabulka 1: Počet rozdaných dotazníků a počet dotazníků použitých pro průzkum

Škola	Rozdaných	Použitých
ZŠ Školní 519, Klášterec nad Ohří	22	22
ZŠ Chomutovská 1683, Kadaň	20	20
ZŠ Na Podlesí 1480, Kadaň	24	22
ZŠ Rudolfa Koblíce, Pionýrů 1102, Kadaň	17	17

Zdroj: autorka, 2018 (vlastní šetření)

Zdroj: ²⁹

Ve čtyřech základních školách bylo distribuováno žákům 6. ročníků 83 dotazníků, z nichž jich bylo 81 použito k analýze.

²⁹ Autorka, 2018 (vlastní šetření)

Tabulka 2: Odpověď na otázku: Pracuje na vaší škole školní metodik prevence?

ŠKOLA	ANO	NE	NEVÍM
ZŠ Školní 519, Klášterec nad Ohří	22	0	0
ZŠ Chomutovská 1683, Kadaň	20	0	0
ZŠ Na Podlesí 1480, Kadaň	20	1	1
ZŠ Rudolfa Koblíce, Pionýrů 1102, Kadaň	11	0	6

Zdroj: autorka, 2018 (vlastní šetření)

Zdroj:³⁰

Z tabulky vyplývá, že jsou žáci dostatečně informováni o tom, že na jejich škole pracuje školní metodik prevence.

Tabulka 3: Povědomí žáků o tom, jakou úlohu má školní metodik prevence

Škola	Ano	Ne	Částečné
ZŠ Školní 519, Klášterec nad Ohří	10	0	12
ZŠ Chomutovská 1683, Kadaň	13	0	7
ZŠ Na Podlesí 1480, Kadaň	13	8	3
ZŠ Rudolfa Koblíce, Pionýrů 1102, Kadaň	10	4	3

Zdroj: autorka, 2018 (vlastní šetření)

Zdroj:³¹

Na zkoumaných základních školách sice žáci vědí, že ve škole pracuje školní metodik prevence, ale přibližně polovina žáků neví nebo si není jistá tím, co je jeho pracovní náplní a jakou má funkci.

³⁰ Autorka, 2018 (vlastní šetření)

³¹ Taktéž

Tabulka 4: Odpověď na otázku: Kdybys měl/a nějaký problém, kam bys ho šel/šla řešit?

Škola	k rodině	do školy i k rodině	do školy	nikam
ZŠ Školní 519, Klášterec nad Ohří	2	2	9	9
ZŠ Chomutovská 1683, Kadaň	6	11	1	2
ZŠ Na Podlesí 1480, Kadaň	10	6	3	3
ZŠ Rudolfa Koblíce, Pionýrů 1102, Kadaň	5	3	5	4
procent	29%	27%	22%	22%

Zdroj: autorka, 2018 (vlastní šetření)

Zdroj:³²

Procentuálním porovnáním výsledků bylo zjištěno, že 22% dotazovaných žáků by svůj problém neřešilo s nikým, 29% žáků by ho řešila v rodinném zázemí, 27% žáků by ho řešila doma i ve škole s pedagogem, většinou třídním učitelem a z třetiny se školním metodikem prevence a výchovným poradcem a 22% žáků by jej řešila pouze ve škole, rovněž ve většině případů s třídním učitelem.

Tabulka 5: Otázka - Je na vaší škole schránka důvěry, nebo jiné místo, kde se můžeš anonymně svěřit s tím, co tě trápí?

ŠKOLA	ANO	NE	NEVÍM
ZŠ Školní 519, Klášterec nad Ohří	1	18	3
ZŠ Chomutovská 1683, Kadaň	19	0	1
ZŠ Na Podlesí 1480, Kadaň	14	2	6
ZŠ Rudolfa Koblíce, Pionýrů 1102, Kadaň	0	4	13

Zdroj: autorka, 2018 (vlastní šetření)

Zdroj:³³

³² Autorka, 2018 (vlastní šetření)

³³ Taktéž

Většina dětí v první základní škole ví o tom, že ve škole schránka není, z čehož vyplývá, že o této skutečnosti jsou žáci dostatečně informováni.

Ve druhé základní škole je jisté, že žáci jsou dostatečně informováni, že škola má dispozici anonymní schránku a z dotazníků vyplynulo, že jsou i informováni o místě, kde se schránka nachází.

Ve třetí základní škole ví dvě třetiny žáků, že anonymní schránku mají a jsou informováni kde.

Ve čtvrté základní škole ani jeden žák neví, že anonymní schránku ve škole mají.

Tabulka 6: Povědomí žáků o tom, co jsou návykové látky

Škola	Ví dostatečně	Ví nedostatečně
ZŠ Školní 519, Klášterec nad Ohří	12	10
ZŠ Chomutovská 1683, Kadaň	22	0
ZŠ Na Podlesí 1480, Kadaň	19	3
ZŠ Rudolfa Koblíce, Pionýrů 1102, Kadaň	9	8

Zdroj: autorka, 2018 (vlastní šetření)

Zdroj:³⁴

V první základní škole polovina žáků má dostatečné povědomí o návykových látkách.

V druhé základní škole mají všichni žáci dostatečné množství informací o návykových látkách.

Ve třetí základní škole má většina žáků dostatečné informace o návykových látkách.

Ve čtvrté základní škole přibližně polovina dětí ví dostatečně, co jsou návykové látky, přesto nikdo neuvedl např. cigarety.

³⁴ Autorka, 2018 (vlastní šetření)

Tabulka 7: Odpověď na otázku - Myslíš si, že jsi na něčem závislý/á?

ŠKOLA	ANO	NE	NEVÍM
ZŠ Školní 519, Klášterec nad Ohří	9	11	2
ZŠ Chomutovská 1683, Kadaň	3	17	0
ZŠ Na Podlesí 1480, Kadaň	10	10	2
ZŠ Rudolfa Koblíce, Pionýrů 1102, Kadaň	4	13	0

Zdroj: autorka, 2018 (vlastní šetření)

Zdroj:³⁵

Z 81 žáků odpovědělo ANO 26 žáků. Žáci ve všech školách, kteří odpověděli ANO, uvádějí shodně PC hry, mobilní telefon, sociální sítě.

Tabulka 8: Počet žáků, kteří již někdy užili alkohol / počet žáků užívajících alkohol pravidelně

Škola	Užilo	Užívají
ZŠ Školní 519, Klášterec nad Ohří	2	0
ZŠ Chomutovská 1683, Kadaň	1	0
ZŠ Na Podlesí 1480, Kadaň	10	0
ZŠ Rudolfa Koblíce, Pionýrů 1102, Kadaň	7	1

Zdroj: autorka, 2018 (vlastní šetření)

Zdroj:³⁶

Zde se ukazuje, že jedna čtvrtina žáků okusila někdy alkohol a nikdo z nich neužívá alkohol pravidelně.

³⁵ Autorka, 2018 (vlastní šetření)

³⁶ Taktéž

Tabulka 9: Počet žáků, kteří již zkusili kouřit cigarety / počet žáků, kteří kouří

Škola	Zkusilo	Kouří
ZŠ Školní 519, Klášterec nad Ohří	2	0
ZŠ Chomutovská 1683, Kadaň	1	0
ZŠ Na Podlesí 1480, Kadaň	8	0
ZŠ Rudolfa Koblice, Pionýrů 1102, Kadaň	3	1

Zdroj: autorka, 2018 (vlastní šetření)

Zdroj:³⁷

Jak je vidět z tabulky, tak jedna pětina dotázaných žáků někdy okusilo cigaretu a pravidelně kouří jeden žák, který uvádí 4 cigarety denně.

Tabulka 10: Odpověď na otázku: Zkusil jsi někdy drogu / užíváš nějaké drogy?

Škola	Ano	Ne
ZŠ Školní 519, Klášterec nad Ohří	0/0	22/22
ZŠ Chomutovská 1683, Kadaň	0/0	20/20
ZŠ Na Podlesí 1480, Kadaň	0/0	22/22
ZŠ Rudolfa Koblice, Pionýrů 1102, Kadaň	1/0	16/16

Zdroj: autorka, 2018 (vlastní šetření)

Zdroj:³⁸

V celkovém vyhodnocení otázky užívání drog vyplynulo, že ze všech čtyř základních škol, tedy z 81 dotazovaných žáků pouze jeden žák užil drogu – Marihuanu, ale v současnosti ji neužívá.

³⁷ Autorka, 2018 (vlastní šetření)

³⁸ Taktéž

Tabulka 11: Otázka - Už u vás proběhl nějaký preventivní program pro žáky, kde se o takových věcech hovořilo?

Škola	Ano	Ne	Nevím
ZŠ Školní 519, Klášterec nad Ohří	13	4	5
ZŠ Chomutovská 1683, Kadaň	20	0	0
ZŠ Na Podlesí 1480, Kadaň	11	0	9
ZŠ Rudolfa Koblice, Pionýrů 1102, Kadaň	8	2	7

Zdroj: autorka, 2018 (vlastní šetření)

Zdroj:³⁹

Informovanost žáků o probíhajících preventivních programech na jejich školách se různí. Zde jsou vyhodnoceny jednotlivé základní školy a školy, jako celek.

V první základní škole přes polovina žáků ví, že ve škole probíhají preventivní programy, 5 žáků ze 13 napsaly více jak tři témata

V druhé základní škole Vědí všichni žáci o preventivních programech a všichni uvádějí témata, která proběhla.

Ve třetí základní škole více jak polovina žáků ví o probíhajících programech a z nich přibližně polovina uvedla alespoň jedno probírané téma.

Ve čtvrté základní škole více jak polovina žáků neví o preventivních programech a z těch žáků, kteří o programech vědí, 2 žáci z 8 uvedli jedno probírané téma.

64% žáků všech škol má přehled o preventivních programech na své škole.

³⁹ Autorka, 2018 (vlastní šetření)

Tabulka 11: Počet žáků, kteří navrhnou nějaké téma do programu primární prevence

Škola	Počet žáků
ZŠ Školní 519, Klášterec nad Ohří	21
ZŠ Chomutovská 1683, Kadaň	2
ZŠ Na Podlesí 1480, Kadaň	1
ZŠ Rudolfa Koblíce, Pionýrů 1102, Kadaň	0

Zdroj: autorka, 2018 (vlastní šetření)

Zdroj:⁴⁰

Z 81 dotazovaných žáků má 24 žáků vlastní návrh na nějaké téma, o které mají v rámci preventivního programu zájem.

⁴⁰ Autorka, 2018 (vlastní šetření)

6.2 VÝSTUP Z ROZHOVORŮ SE ŠKOLNÍMI METODIKY PREVENCE

ZŠ Školní 519, Klášterec nad Ohří

Na škole působí školní metodik prevence. Probíhají nebo nedávno proběhly tyto programy: Životem v pohodě, Život bez závislosti, Vím, co prožívám, projekt Start. Škola v tomto směru spolupracuje se školním psychologem, PPP Kadaň, Světlo Kadaň z. s.

Dle názoru metodika je pro žáky dostatečné množství programů. Škola nemá finanční prostředky na zakoupení nabízených programů a ne vždy se daří získat dotaci. Na druhém stupni probíhaly besedy s tematikou návykové látky, vztahy mezi lidmi, láska, sex, prevence HIV, tolerance k cizincům, probační a mediační služba. Získali dotaci od ústeckého KÚ na pokračování dlouhodobého preventivního programu Život bez rizik.

Nejdůležitější témata jsou dle jeho názoru školního metodika prevence: rozvoj spolupráce, zlepšování atmosféry ve třídě, posilování sebevědomí a pocitu odpovědnosti a svůj život, zdravý životní styl, různé typy závislostí. Patologické jevy na škole jsou kouření cigaret, agresivita žáků vůči sobě, někdy i učitelé.

Škola nemá k dispozici ke stažení na svých webových stránkách Minimální preventivní program pro školní rok 2017/2018. K dispozici je na vyžádání. Škola nemá k dispozici anonymní schránku důvěry v prostorách školy, protože se neosvědčila. V současnosti uvažují o telefonní aplikaci.

ZŠ Chomutovská 1683, Kadaň

Na škole působí školní metodik prevence. Ve škole proběhly a probíhají programy s tématy od zdravého životního stylu, přes návykové látky, závislosti na PC apod., šikanu až po bezpečné trávení volného času. Škola v tomto směru spolupracuje s Dyádou, PPP Kadaň, Světlem Kadaň z. s., Radka Kadaň z. s., Pšov, OSPOD. V roce 2017 ČŠI neshledala na škole žádné nedostatky.

Škola má k dispozici ke stažení na svých webových stránkách Minimální preventivní program pro školní rok 2017/2018.

Dle názoru metodika je nabízených preventivních programů dostatečné množství. S nabízenými programy spokojen. Patologické jevy na škole jsou ubližování, nějaká nespravedlnost, neshody mezi žáky a spolužáky.

Škola má k dispozici anonymní schránku důvěry v prostorách školy.

ZŠ Na Podlesí 1480, Kadaň

Na škole působí školní metodik prevence. Škola zapracovává do výukových předmětů různá témata. Od vztahů v rodině a mezi vrstevníky apod., přes závislosti, kriminalitu, až po zdraví. Škola v tomto směru spolupracuje se školním etopedem, PPP Kadaň, Světlo Kadaň z. s., Radka z. s., OSPOD, Policie ČR Kadaň, Policie ČR Chomutov, Mgr. Veselá Orlick nad Vltavou – Společně k bezpečí, Dětský psychiatr Chomutov, SPC Teplice.

Dle názoru metodika se pro žáky nabízí dostatečné množství programů. Škola nemá na všechny potřebné programy finanční prostředky a ne vždy se daří získat dotaci. Patologické jevy na škole vidí v šikaně, záškoláctví, kouření cigaret a již se vyskytl jeden případ užití alkoholu a THC.

Škola má k dispozici ke stažení na svých webových stránkách Minimální preventivní program pro školní rok 2017/2018. Školní preventivní pedagogický tým má 6 členů. Pro monitorování situace rizikového chování na škole mohou využít žáci, rodiče, pedagogové i škola jako celek standardizované dotazníky, rozhovor, písemnou komunikaci (dopis, email).

Školní metodik prevence je s nabízenými programy spokojen. Nejdůležitější témata jsou dle jeho názoru: kyberšikana a závislost na internetu.

Škola nemá k dispozici anonymní schránku důvěry v prostorách školy, rovněž má k dispozici na webových stránkách Schránku důvěry, kam se mohou žáci anonymně svěřit.

ZŠ Rudolfa Koblíce, Pionýrů 1102, Kadaň

Škola nemá k dispozici ke stažení na svých webových stránkách Minimální preventivní program pro školní rok 2017/2018. Na žádost v elektronické podobě nebyl program poskytnut.

Na škole působí školní metodik prevence. Preventivní programy probíhají o tématech šikana, internet, kyberšikana. Škola v tomto směru spolupracuje s organizacemi Společně k bezpečí, Světlo Kadaň z. s. a s PPP Kadaň.

Dle názoru metodika nebyly programy nejlépe postavené, byly spíše obecného pojetí tématu. Pro žáky se nenabízí dostatečné množství programů, protože 99% programů je zpoplatněných. Metodik navrhuje, že by v každé třídě měly být každý rok alespoň dva preventivní programy, což se na jejich škole neuskutečňuje. Rizikové chování na škole vidí v šikaně a kyberšikaně.

Škola má k dispozici ke stažení na svých webových stránkách Minimální preventivní program pro školní rok 2016/2017, který je obsažen ve Výroční zprávě o činnosti školy 2016-2017. Pokud má škola zpracovaný Minimální preventivní program školní rok 2017/2018, nebyl na webových stránkách školy dohledatelný. Na žádost nebyl dosud poslán ani elektronickou poštou.

Škola má k dispozici anonymní schránku důvěry v prostorách školy, ale žáci ji využívají minimálně. Řešení problémů směřují nejčastěji k třídnímu učiteli.

6.3 VÝSTUP ANALÝZY DOKUMENTACE ŠKOL

Tři ze čtyř zkoumaných základních škol mají sestavený Minimální preventivní program, který mají k dispozici na webových stránkách svých škol. Dvě školy mají MPP k dispozici přímo ke stažení a jedna škola má MPP na rok 2016/2017 zpracovaný do Výroční zprávy o činnosti školy za rok 2016/2017 a nebylo snadné jej vyhledat. Na školní rok 2017/2018 nebyl na webových stránkách školy dohledatelný. Čtvrtá škola jej nemá na svých webových stránkách, ale byl poskytnut elektronickou poštou.

Z dostupných MPP, které byly k analýze použity vyplývá, že školy nabízejí žákům dostatečné množství preventivních programů. Analýzou této dokumentace jsme

vyhodnotily, že je v MPP škol volný prostor pro témata KYBERŠIKANA, ŠIKANA, NEBEZPEČÍ SOCIÁLNÍCH SÍTÍ pro žáky 6., 8. a 9. ročníků.

V jedné škole proběhla tato témata pouze pro 1. ročníků, v další škole tato témata proběhla pro žáky 2. stupně, ale přede dvěma lety, třetí škola tato témata nemá do MPP zapracovaná vůbec a čtvrtá škola má zapracované pouze téma šikany a pouze pro 7. ročníky.

6.5 ZÁVĚR VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ

Dokumentace MPP

Školy mají víceméně transparentně či méně transparentně, v jednom případně vůbec k dispozici ke stažení na webových stránkách svých škol vypracované MPP, které odpovídají doporučenému metodickému postupu.

V MPP škol byl nalezen volný prostor pro témata KYBERŠIKANA, ŠIKANA a NEBEZPEČÍ SOCIÁLNÍCH SÍTÍ. Toto je oblast, na kterou soustředujeme svou pozornost. Poskytneme organizaci Světlo Kadaň z. s. tyto informace a předložíme návrh programu zaměřujícího se na tato témata. Následně může být tento program školám nabídnut v rámci nabízených programů primární prevence rizikového chování.

Dotazníky

V jednotlivých školách jsou vidět rozdíly v tom, jaké mají žáci povědomí o preventivních programech, probíhajících na jejich škole. Ve školách téměř všichni žáci 6. ročníků vědí, že na jejich školách působí školní metodik prevence. Je s podivem, že polovina žáků neví, nebo si není jistá, jakou úlohu má, co je náplní jeho práce, a proč vlastně na škole je. V jedné škole ze čtyř dotázaných jsou žáci velmi dobře o této skutečnosti informováni, což svědčí o tom, že školní metodik prevence dělá svou práci dobře a je aktivně v povědomí žáků.

Z analýzy dotazníků dále vyplynulo, že pokud by měl někdo z žáků nějaký problém, 22% žáků by jej neřešili s nikým. Otázkou je, zda by situaci žáci řešili sami, nebo ji neřešili vůbec. 29% žáků by problém řešilo v rodině, což by mohlo znamenat, že mají doma bezpečné a chápavé zázemí, ale také to, že by s řešením problémů ve škole mohli mít nějaký problém. 27% žáků by řešilo svůj problém jak doma, tak ve škole. To by mohlo znamenat, že cítí oporu a věří v pomoc jak v rodině, tak u pedagogů. Pouze ve škole by své problémy řešilo 22% žáků. V tomto směru by se dalo uvažovat o možnosti názorů těchto žáků, že pokud je problém týkající se školního prostředí, měla by ho řešit škola. Může to ovšem také znamenat, že mají důvěru ke svým učitelům a věří v pomoc školy více, než v pomoc rodiny.

Ohledně schránky důvěry jsme vyhodnotili, že informovanost o schránce je na každé škole jiná. V jedné škole většina žáků ví, že se taková schránka v prostorách školy nevyskytuje, což by mohlo znamenat, že ji žáci hledali a nenašli, nebo o této skutečnosti byli informováni. S podivem je, že jeden žák uvedl, že na škole schránka je, přestože tam není. Může to znamenat, že žák tuto schránku nepotřeboval, ale logicky si odvodil, že to může být užitečná věc a měla by být na škole k dispozici.

V další škole žáci, až na jednoho, shodně uvedli, že schránku na škole mají a přesně věděli kde. Je možné, že při vyplňování dotazníků jim byla tato informace předána, nebo jsou žáci o této skutečnosti velmi dobře informováni, protože dle preventisty byla schránka využívána minimálně. Právě v tomto ročníku jsme u vyplňování dotazníků nebyli, protože škola chtěla nechat žákům dotazníky vyplnit v určitých hodinách, které nechtěli, abychom narušovali. V další škole dvě třetiny žáků přesně ví, že schránku mají, a že jí mohou využít na webových stránkách školy. Třetina o této možnosti anonymního svěřování vůbec neví. To může znamenat nedostatečnou informovanost směrem od školy, ale také to, že neměli potřebu schránku vyhledávat či ji hledali a nenašli. S největším podivem je poslední škola, kdy všichni žáci buď neví, nebo jsou přesvědčeni, že se na škole taková schránka nevyskytuje, přestože škola anonymní schránku má. To znamená, že o této skutečnosti nejsou žáci vůbec informováni. Dle preventisty na této škole využívají žáci v případě vzniku problému ve většině případů třídního učitele, rodinu nebo oboje. Pouze 4 žáci by s problémem nešli nikam.

Dále z celkové analýzy vyplynulo, že přibližně polovina dotazovaných žáků má dostatečné informace o návykových látkách, přestože jen velmi malé procento žáků z nich uvedlo jako návykovou látku cigarety a jen o trochu více žáků alkohol. To znamená, že polovina žáků v tomto ohledu dostatečné informace nemá a tudíž o tomto tématu nebyli ve škole ani jinde dostatečně informováni.

Přibližně pětina žáků uvedla, že jsou na něčem závislí. Shodně uvádějí závislost na mobilním telefonu, počítači, část z nich na sociálních sítích.

Výsledkem analýzy dotazníků v otázkách užívání alkoholu a tabáku vyplynulo, že přesná čtvrtina dotázaných žáků alkohol užila, ale alkohol nepije nikdo a asi pětina žáků okusila cigaretu a pouze jeden žák kouří v současnosti pravidelně. To by mohlo znamenat, že o škodlivost tabáku a alkoholu jsou žáci velice dobře informováni, nebo

jim tato zkušenost nepřinesla žádný požitek a u konzumace těchto látek nadále nezůstávají.

Drogy, kromě jediného žáka, nezkusil užít nikdo z žáků a neužívá drogy v současnosti ani jeden z žáků. Může to být věkem, kdy ještě nechodí s přáteli v pozdějších hodinách ven do společnosti lidí, kteří návykové látky užívají, nebo jsou informováni o nebezpečí hrozícím z užití drog. Jediný žák, který se k užití drogy přiznal, uvedl, že okusil Marihuanu.

Z celkové analýzy dotazníků lze zhodnotit, že informovanost žáků o preventivních programech na jejich škole je průměrná, což může znamenat, že žáci se sice programů účastní, ale nespojují si je právě s tématem primární prevence. Je možné, že tyto aktivity berou spíše jako oddechovou část výuky, kdy se nemusí věnovat studiu nějakého předmětu.

Jen čtvrtina žáků měla nějaký podnět, jaká témata by měla v preventivních programech zaznívat. Jsou to témata: závislosti na PC a na hrách, někdo mi ubližuje, sociální sítě, alkoholismus, sex, závislost na mobilním telefonu, užívání drog.

6.6 DOPORUČENÍ

Vzhledem k tomu, že polovina dotazovaných žáků neví, nebo si není jistá tím, jakou úlohu zastává školní metodik prevence, bylo by vhodné jim tuto profesi vysvětlit a ujasnit žákům, co má takový metodik na starosti a jak každému z žáků může být prospěšný.

Dalším podnětem k zamyšlení by měla být pravidelná informovanost o anonymní schránce, jejím umístění a jejímu smyslu ve škole, protože je to velmi důležitá součást školy. Měla by být umístěna na bezpečném místě, krytém nebo zakomponovaném tak, aby nebylo jasné, že žák právě tuto schránku používá. Mohla by být např. zakomponovaná mezi další schránky s hlasováním, s návrhy a nápady ohledně nějaké záležitosti atd.

7 NÁVRH PREVENTIVNÍHO PROGRAMU RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ PRO 6. ROČNÍKY ZŠ

Tento návrh reflektuje výsledky šetření a reaguje na situaci v základních školách na Chomutovsku a na požadavky a potřeby žáků.

Název programu: Jsme součástí systému

Cílová skupina: žáci 6. ročníků ZŠ

Schéma programu: Pracuje se s jednou šestou třídou. Obsah programu je 3 hodinový blok. Jedna hodina je jedna školní vyučovací hodina. Dodržují se školní přestávky. Každá hodina má jiný obsah.

Cíl programu:

- uvědomit si nebezpečí facebooku (a dalších sociálních sítí), jeho snadnou zneužitelnost,
- předání informací o kyberšikaně, jak se jí bránit,
- motivovat cílovou skupinu k vlastnímu zapojení do preventivní činnosti – do intervence,
- zvýšit kompetence cílové skupiny k uplatňování získaných informací v praxi,
- předat informace o nízkoprahových centrech, klubech, volně přístupných hřištích a o smysluplném trávení volného času ve městě konání programu.

Časový harmonogram: jednorázová akce – 3 hodiny (vyučovací)

Personální zajištění: 2 lektori

Cena programu: 600 Kč/hodina (45 min.) + cestovné lektorů, pokud je program realizován mimo město Kadaň (4 Kč/km)

Způsob platby: fakturou, hotově

Minimální počet účastníků: 6

Maximální počet účastníků: 30

Materiál: Veškeré pomůcky pro realizaci programu zajišťují lektori programu.

Název programu: Jsme součástí systému

(mediální gramotnost, kybershikana, nebezpečí facebooku)

Průběh bloku:

1. hodina

Úvod

- **Seznámení s lektory a programem**

Lektoři představí dětem program, jak dlouho bude program trvat a co bude obsahem programu. Seznámí třídu s právem stěžovat si a s právem STOP. Právo STOP znamená, je-li některá z technik pro žáky příliš osobní, nepříjemná, nemusí se té části účastnit.

- **Upozornění na krabičku, do které je možné anonymně vhazovat dotazy.**

Třída je upozorněna na anonymní krabičku na dotazy, které budou zodpovězeny v závěru bloku. Jde o papírovou krabičku s otvorem, do které je možné anonymně vhazovat dotazy, připomínky a návrhy během programu, které budou na konci bloku zodpovězeny, přečteny. Zároveň se upozorní na pravidla – lístečky, které budou obsahovat vulgarismy, lektoři číst nebudou.

- **Vytvoření společných pravidel**

Tato metoda je zpracovaná na konci programu v Metodice.

- **Úvodní kolečko**

Tato metoda je zpracovaná na konci programu v Metodice.

2. hodina

Práce s tématem

- **Sociální sítě – facebook**

Každý sám za sebe napíše, kolik času denně/týdně tráví na facebooku. Porovnáme mezi sebou.

Druhá část: co přesně na facebooku provozují?

Žáci se rozdělí do skupin a pokusí se vymyslet rizika, která může facebook přinášet. V následné diskusi se zaměříme také na to, zda si žáci myslí, že jsou těmito riziky nějak ohroženi a jak se mohou případně bránit.

- **Co je to kyberšikana a jak se projevuje?**

Žáci se ve skupinách pokusí dále vymyslet, co to je kyberšikana a jak se může projevovat. Dále žáci prezentují své práce a lektori doplní informace.

Lektor informuje v rámci diskuze o kyberšikaně.

Kyberšikana je palčivý problém, který se rychle rozšiřuje i do českých škol a dětských kolektivů. Obecně se jako kyberšikana označuje užití komunikační a informační technologie, zejména mobilních telefonů a Internetu, k úmyslnému ublížení druhým.

- **Jak konkrétně se může kyberšikana projevovat?**

Kybernetická šikana má stejný cíl jako klasická fyzická šikana: ublížení a ponížení oběti. Kybernetická šikana přitom ale používá jiné prostředky, kromě toho se ale od klasické šikany liší dalšími rysy.

- **V čem je kyberšikana jiná?**

ANONYMITA – agresor se méně bojí přistižení a trestu.

NEOMEZENOST ÚTOKU

časová – 24 hodin denně, 7 dní v týdnu

prostorová – osobní setkání není nutné, je možné šikanovat online.

PROFIL AGRESORA A OBĚTI – fyzická převaha nebo věkový rozdíl nehrají roli, oběti útoků nemusí být jen outsider.

„OSLOVENÍ“ ŠIROKÉHO PUBLIKA – prostřednictvím Internetu a mobilních telefonů se útočná informace rychle rozšíří k mnoha lidem. Ti ji potom mohou léta uchovávat.

OBTÍŽNÁ KONTROLOVATELNOST – šikana těžko zjistitelná rodiči, učiteli, chybí obvyklé znaky šikanování, dítě nemá modřiny, zničené věci apod.

NEZÁMĚRNOST – v některých případech si agresor neuvědomuje, že ubližuje, nepozná, že vtip už přestal být vtipem.

KYBERŠIKANA VYŽADUJE MÉNĚ ÚSILÍ – útok se nemusí opakovat, přesto ale může způsobit dlouhodobé trauma oběti.

DLOUHODOBÉ TRAUMA OBĚTI – klasická šikana většinou sestává z jednotlivých útoků, které se sice opakují, ale dílčí útok pro oběť vždy skončí. U kyberšikany stačí např. jedna SMS, email apod., oběť se k nim stále vrací, může tak i měsíce žít

v traumatu. Útočné SMS, Emaily, fotografie apod. jsou trvalejší než jednotlivé fyzické útoky.

- **Jak se moderní technika zneužívá k šikanování?**

Mobilní telefon umožňuje být stále v kontaktu, volat a posílat zprávy, pořizovat a posílat fotky a videa, poslouchat hudbu, hrát hry, být online a odesílat emaily. Stejně tak je ale možné ho zneužít k nepříjemným telefonátům a zprávám včetně výhrůžek, zastrašování a obtěžování. Mobilní telefony se také často zneužívají k natáčení různých ponižujících videí.

Instant Messenger (IM) a chatovací místnosti - Podobně jako u mobilních telefonů, i zde lze rychle a efektivně komunikovat s přáteli, zároveň je ale možné rozesílat různé nepříjemné zprávy, vulgární obsah nebo anonymní výhrůžky

Email - Kromě posílání klasických emailů, které mohou být podobně jako u chatu také vulgární nebo urážlivé, se přes emailovou poštu dají schválně rozesílat viry apod.

Webkamera umožňuje pořizovat fotky, nahrávat zprávy a povídat si živě přes obrazovku. Webkamerou ale lze vytvářet a šířit nevhodný obsah, přes webkameru je poměrně jednoduché přimět mladé lidi k nevhodnému chování a získanou nahrávkou potom mladými lidmi manipulovat.

Díky sociálním sítím jsou mladí lidé v kontaktu s přáteli, hledají nové kontakty v rámci internetové komunity, zveřejňují fotky apod. I na sociální sítě se ale mohou posílat i nepříjemné komentáře, ponižující obrázky a videa. Dokonce je možné vytvářet falešné profily právě za účelem šikanování nebo obtěžování.

Webové stránky pro sdílení videí, např. YouTube, bývají často místem, kde se zveřejňují různá ponižující videa. Odkazy na tyto filmy potom kolují po známých oběti.

3. hodina

Diskuze a závěr programu

- **Jak získat rychle spolehlivé informace**

Každá skupina dostane za úkol určit, kde nejlépe si opatří informace:

O možnostech dalšího vzdělávání.

O tom, kdo mi může pomoci, když má můj kamarád problém s drogami/kyberšikanou.

O kvalitě výrobku, o který mám zájem.

- **Krabička na dotazy**

Lektoři nahlédnou do krabičky a na případné dotazy odpoví.

- **Závěrečné zpětné vazby**

Cílem zpětných vazeb je zhodnotit a reflektovat program. Je vhodné udělat kolečko zpětných vazeb, aby se dostalo na každého. Začínat může jeden z lektorů, druhý může kolo uzavírat a ukončit tak celý program. Je dobré zmiňovat konkrétní věci, které se žákům na programu líbili/nelíbili. Je dobré žáky upozornit na možnost negativní zpětné vazby s tím, že toto hodnocení jim může být prospěšné v příštích blocích, tzn. bloky lze upravovat dle potřeb třídy. Lektori hodnotí atmosféru ve třídě, aktivitu žáků, míru jejich zapojení a chuti do programu.

Je také dobré napsat otázky, na které chceme, aby žáci ve zpětných vazbách odpovídali, např. „Co se mi na bloku líbilo?, Co se mi nelíbilo?, Co mi blok přinesl?“.

METODIKA PROGRAMU

Pravidla

Se žáky se pracuje v kruhu – židle postavené do kruhu = kruh nabízí rovnocennost, vizuální přehled o všech účastnících, společný a volný prostor pro společnou práci.

Na dotazy je připravena krabička, která je k dispozici po celou dobu programu i o přestávkách. Děti jsou s tímto seznámeni. Zde je místo pro dotazy, které budou zodpovězeny na konci každého bloku.

Práce v rámci jednotlivých témat je prováděna interaktivní formou pomocí psychoher a technik, řízenými diskusemi, brainstormingem.

Nedílnou součástí každého bloku programu je reflexe po každé hře a technice a prostor pro dotazy, a to i anonymní formou krabičky na dotazy.

Části programu na sebe navazují, mají souvislost, tzn. program je souvislý.

Během intervence se snažíme simulovat možné rizikové situace, do kterých zapojujeme samotné žáky, aby se děti dokázaly s rizikovou situací bezpečně vypořádat.

Do programů se snažíme zapojovat i rodiče a dále vzdělávat pedagogy.

Postup práce lektora při realizaci bloku

Lektor dodržuje následující základní strukturu bloku posloupně:

1. úvod – přivítání se s účastníky, úvodní komunita, seznámení tématem bloku, cílem, upozornění na možnost využití krabičky na anonymní dotazy,
2. realizace bloku dle plánu,
3. prostor na dotazy a odpovědi – otevřené otázky účastníků a dotazy v krabičce,
4. závěrečná komunita – zpětná vazba, reflexe,
5. vyplnění dotazníku pro zpětnou vazbu či ústní zpětná vazba.

Lektor v průběhu bloku

Úkolem lektorů je podněcovat relevantní diskusi a pomáhat osvojování si dovedností potřebných pro život. V programu se používají obvyklé postupy jako instruktáž, kladení otázek, demonstrace, praktikování pochvaly. Úkolem lektora programu je především:

- Udržovat pořádek a dbát na dodržování pravidel.
- Podněcovat diskusi a aktivní zapojení žáků.
- Dbát na to, aby se pokryla náplň příslušné hodiny a korigovaly omyly žáků.
- Vhodně používat povzbuzení, chválu a podporu.
- Kdykoliv je to možné, doporučuje se zabývat otázkami a problémy žáků.
- Dbát na to, aby byli žáci co nejvíce aktivně zapojeni.
- Reaguje pružně na specifika třídy ve smyslu utváření daného programu.

Vytvoření společných pravidel

Lektoři si společně s dětmi vysvětlí, k čemu budou potřebovat pravidla a jejich důležitost pro dobrý průběh programu (Jaké si to tu uděláme, takové to budeme mít. Apod.).

Děti sami navrhnou pravidla a zapisují se na flipchart (zapisovat mohou děti i lektori). S pravidly musí třída souhlasit. Pokud nesouhlasí, rozvíjejí lektori diskusi o smyslu daného pravidla.

Lektoři dávají pozor, aby se objevila podstatná pravidla pro spolupráci, mohou je se souhlasem dětí sami doplnit. Pokud děti s některým z důležitých pravidel nesouhlasí, diskutují s nimi lektori o smyslu daného pravidla.

Lektoři přednesou základní pravidla označené tučně:

1. **„Co si tady uvaříme, to si tady sníme“** (myšleno nevynášení důvěrných informací ze skupiny, mimo blok si můžeme povídat o hrách, ale ne o konkrétních názorech jednotlivců)
2. **„Nevysmíváme se“** (každý má právo na svůj názor, to že se liší od mého, neznamená, že je špatný)
3. **„Pozorně poslouchám a naslouchám druhému“** – vysvětlení rozdílu naslouchat a poslouchat (každý má právo na prostor, mě by se také nelíbilo, kdyby mě nikdo neposlouchal)
4. **„Nikdo není nucen, aby hovořil“**
5. **„Právo STOP“** - každý má právo neúčastnit se částí programu, pokud jsou mu osobně nepříjemná.

Pravidla se ve třídě vyvěsí na viditelné místo. Lektoři pravidla po bloku odnášejí a uschovají u sebe. Na další blok je opět přinesou. Pravidla lze během následujících bloků doplňovat, upravovat.

Úvodní kolečko

Pomůcky: Předmět, který je možné v kolečku posílat a předávat tak slovo. V našem případě používáme plyšáka.

Cíl: Uvést žáky do tématu, další cíle viz samostatné varianty.

Postup: Je dobré, pokud se každý s žáků zapojí. Lektoři uvedou téma, položí otázku. Je možné, aby se lektoři také zapojili a ukázali žákům, že také odpoví.

Varianty:

1. **Jméno + jak se mi vstávalo?**

Cíl: představení žáků, zopakování jmen, zmapování naladění třídy.

Postup: Žáci v kolečku jeden po druhém řeknou své jméno, a jak se jim dnes vstávalo, jaké bylo dnešní ráno.

Reflexe a otázky k diskusi: můžeme shrnout náladu třídy

2. **Kdy jsem se nechal přesvědčit**

Cíl: Uvědomit si, jak snadné je nechat se o něčem přesvědčit či k něčemu přemluvit od svých známých.

Doporučení: Dá se uvádět např. v souvislosti s návykovými látkami, kdy nastíníme vrstevnický tlak, nebo pojd' na PC, budeme pařit.

Postup: Uděláme kolečko – žáci budou jeden po druhém odpovídat na otázku: „Kdy jsem se naposled nechal/a k něčemu přemluvit / o něčem přesvědčit od kamaráda?“

Reflexe a otázky k diskusi: Dále diskutujeme s dětmi nad tím, co by si měl každý uvědomit, když se ho někdo snaží o něčem přesvědčovat.

ZÁVĚR

Primární prevence rizikového chování je velmi důležitá pro budoucnost naší společnosti. Je natolik závažná, že pro její realizaci vznikly vládní dokumenty, metodiky, jako výpomoc při tvorbách MPP a rovněž je zahrnuta do školního vzdělávacího programu.

To, že je potřeba působit již na děti od útlého věku, není pochyb. Aby byla intervence efektivní, je potřeba spolupracovat multidisciplinárně a to s odborníky v této oblasti i laickou veřejností.

Je velmi dobře, že se do této oblasti zapojily neziskové organizace. Ty se snaží dobře vykonávat svou práci, tvořit nové programy s ohledem na aktuální potřeby, v našem případě, základních škol.

Problém vidím v tom, že školní vzdělávací program je nastaven tak přesně a efektivně, že se školám nedaří do výuky zapojit preventivní programy v takové míře, jak by potřebovaly. Druhou nevýhodu vidím v tom, že jsou tyto nabízené intervence zpoplatněny ze strany subjektů, které je nabízejí. Školy nemají na tyto programy dostatek finančních prostředků. Velká pomoc přichází v dotačních programech, které ovšem nepokryjí potřeby škol.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

CHARVÁT, M., L. JURYSTOVÁ a M. MIOVSKÝ. *Čtyřúrovňový model kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování ve školství*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie 1. LF a VFN & Togga. 2012. ISBN: 978-80-87258-71-2

MIOVSKÝ, M. [et al.]. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1. vyd. Praha : Sdružení SCAN. 2010. ISBN 978-80-87258-47-7

MIOVSKÝ, M. a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování: monografie*. 1. vyd. Praha 2 : TOGGA. 2012. ISBN: 978-80-87258-89-7

HRICZ, M. a kol. *Manuál pro tvorbu Minimálního preventivního programu*. Praha : Pražské centrum primární prevence. 2010

Firemní literatura

Tým programu Světlem k prevenci. *Světlem k prevenci*. Kadaň : Světlo Kadaň z. s., 2017. Brožura organizace, Sekce služeb pro děti, mládež a rodiny. Vedoucí Sekce DMR Vendula Kádárová.

CENTRUM PREVENCE SVĚTLO. *Operační manuál programu*. Kadaň : OS Světlo Kadaň, 2014. Brožura organizace.

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ SVĚTLO KADAŇ. *Metodika programu Světlem k prevenci*. Kadaň : OS Světlo Kadaň, 2014. Brožura organizace.

Seznam použitých internetových zdrojů

Národní informační centrum pro mládež: *Sociálně patologické jevy*, 2017 [online]. © [cit. 2017-11-30]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/oblasti/socialne-patologicke-jevy>

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. Zdroj: Ministerstvo, školství mládeže a tělovýchovy (č.j. MSMT-21149/2016) [online]. © [cit. 2017-11-28]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MIOVSKÝ, M. et al. *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. 1. vyd. Praha : Klinika adiktologie 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, ve vydavatelství Togga, spol. s r. o., 2012. [online]. © [cit. 2017-11-30]. ISBN 978-80-87258-74-3. Dostupné z: file:///C:/UJAK2/BP%20Pot%C5%AF%C4%8Dkov%C3%A1/knihy/MINIM_PREVENT_PROGRAM_web.pdf

NADACENEZISKOVKY.CZ., *Typologie NNO v ČR*. Sekretariát RVNNO na základně usnesení vlády ČR č.608/2015 [online]. © [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://www.neziskovky.cz/clanky/%20511_692/fakta_typy-neziskovych-organizaci/

Světlo Kadaň z. s. *Primární prevence rizikového chování*. [online]. © [cit. 2017-12-29]. Dostupné z: <http://www.svetlokadanzs.cz/sluzby/primarni-prevence/>

Pražské centrum primární prevence. *Manuál pro tvorbu minimálního preventivního programu*. 2017. [online]. © [cit. 2017-12-27]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/minimalni-preventivni-program/prilohy-k-manualu-mpp/manual-pro-tvorbu-mpp/78-manualmpp>

Ministerstvo, školství mládeže a tělovýchovy. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*,

(č.j. MSMT-21149/2016) [online]. © [cit. 2017-11-28]. Dostupné z:
[http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-
a-pokyny](http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny)

SEZNAM ZKRATEK

NNO – Nestátní nezisková organizace

RVNNO - Rada vlády pro nestátní neziskové organizace

NL – Návykové látky

MPP – Minimální preventivní program

PPP – Pedagogicko psychologická poradna

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

PPRCH – Primární prevence rizikového chování

OSPOD - Orgán sociálně-právní ochrany dětí

SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počet rozdaných dotazníků a počet dotazníků použitých pro průzkum .	33
Tabulka 2: Odpověď na otázku: Pracuje na vaší škole školní metodik prevence?...	34
Tabulka 3: Povědomí žáků o tom, jakou úlohu má školní metodik prevence	34
Tabulka 4: Odpověď na otázku: Kdybys měl/a nějaký problém, kam bys ho šel/šla řešit?.....	35
Tabulka 5: Otázka - Je na vaší škole schránka důvěry, nebo jiné místo, kde se můžeš anonymně svěřit s tím, co tě trápí?	35
Tabulka 6: Povědomí žáků o tom, co jsou návykové látky	36
Tabulka 7: Odpověď na otázku - Myslíš si, že jsi na něčem závislý/á?	37
Tabulka 8: Počet žáků, kteří již někdy užili alkohol / počet žáků užívajících alkohol pravidelně.....	37
Tabulka 9: Počet žáků, kteří již zkusili kouřit cigarety / počet žáků, kteří kouří	38
Tabulka 10: Odpověď na otázku: Zkusil jsi někdy drogu / užíváš nějaké drogy? ...	38
Tabulka 11: Otázka - Už u vás proběhl nějaký preventivní program pro žáky, kde se o takových věcech hovořilo?	39

Seznam obrázků

Obrázek 1: 6. ročník ZŠ - ukázka aktivity bloku preventivního programu	25
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Zákony a vyhlášky týkající se primární prevence rizikového chování .I	
Příloha B – Dotazník pro žáky 6. tříd	III
Příloha C - Otázky pro rozhovor se školními metodiky prevence.....	V

Příloha A - Zákony a vyhlášky týkajících se primární prevence rizikového chování

- Zákon č. 564/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- Novelizace vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních (nově 116/2011 Sb.)
- Zákon 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů
- Zákon 562/2004 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím školského zákona
- Vyhláška 438/2006 Sb. ze dne 30. srpna 2006, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních
- Vyhláška MŠMT č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče
- Vyhláška MŠMT 60/2006 o postupu při zjišťování psychické způsobilosti pedagogických pracovníků školských zařízení pro preventivně výchovnou péči
- Vyhláška 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách
- Vyhláška 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných
- Vyhláška 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
- Příkaz ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. 14/2009, kterým se vydává Směrnice ke kontrolní činnosti v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

- Příkaz ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. 14/2009, kterým se vydává Směrnice ke kontrolní činnosti v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy
- Výnos ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 5/2016, kterým se stanoví standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči
- Všeobecná deklarace lidských práv
- Ženevská deklaraci práv dítěte (r. 1924)
- Deklarace práv dítěte (OSN, r. 1959)
- Deklarace o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů
- Všeobecná deklarace lidských práv
- Ženevská deklaraci práv dítěte (r. 1924)
- Deklarace práv dítěte (OSN, r. 1959)
- Deklarace o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů
- další Rezoluce a doporučení Výboru ministrů
- další Doporučení Parlamentního shromáždění

Příloha B – Dotazník pro žáky 6. tříd

DOTAZNÍK – ŽÁCI

Milý žaku, žákyně. Prosím tě o vyplnění tohoto dotazníku.

Dotazník bude použit pro bakalářskou práci a pro návrh nového programu primární prevence rizikového chování.

Je naprosto anonymní a nikdo se odpovědi nedozví. Prosím, vyplň ho podle pravdy.

Vyber svou odpověď k otázce a zakroužkuj ji. Kde je podle tebe pravdivých více tvrzení, zakroužkuj je. Kde je ponecháno místo, můžeš napsat svojí odpověď.

1. Kolik je ti let?

2. Pracuje na Vaší škole školní metodik prevence?

ano ne nevím

Víš kdo to je? Nemusíš znát jméno.

ano ne

3. Jaké problémy by podle Tebe měl žákům pomáhat řešit?

a) špatný prospěch (špatné známky zapomínání školních pomůcek, apod.)

b) agresivní chování ve třídě, ve škole

c) poruchy příjmu potravy

d) vše kolem kouření, alkoholu a drog

e) šikana

f) kyberšikana

g) záškoláctví

h) problémy žáka ve třídě

ch) výběr střední školy

i) moje osobní problémy (s dívkami, doma, ve škole)

j) výběr povolání

k) všechny problémy se kterými přicházím

jiné:

4. Pracuje na Vaší škole výchovný poradce?

ano ne nevím

5. Víš jaký je rozdíl mezi výchovným poradcem a metodikem Primární prevence rizikového chování?

ano ne

6. Kdybys měl nějaký problém, kam bys ho šel řešit?

.....

7. Je na vaší škole schránka důvěry, nebo jiné místo, kde se můžeš anonymně svěřit s tím, co tě trápí?

ano ne nevím

Pokud ano, co to je a kde?

8. . Víš, co jsou to návykové látky a na čem by mohl být člověk závislý, z čeho by mohl mít problém?

.....
.....
.....

9. Myslíš si, že máš problém s tím, že jsi na něčem závislý/á?

ano ne nevím Pokud ano, na čem?

10. Myslí si někdo ve tvém okolí, že jsi na něčem závislý/á?

ano ne nevím Pokud ano, na čem?.....

11. Myslíš si, že má někdo ve škole, nebo ve tvém okolí problém se závislostí?

ano ne nevím Pokud ano, s jakou?

12. Pil/a jsi někdy alkohol?

ano ne

13. Piješ alkohol pravidelně?

ano ne Pokud ano, jak často, kolik a jaký?

14. Okusil/a jsi někdy cigaretu?

ano ne

15. Pokud ano, kouříš pravidelně?

ano ne Pokud ano, kolik cigaret / denně nebo týdně?

16. Okusil/a jsi někdy drogu?

ano ne Pokud ano, tak jakou a jak je to dlouho?

17. Pokud ano, užíváš drogy v současnosti?

ano ne Pokud ano, tak jaké a jak často?

18. Už u vás proběhl nějaký preventivní program pro žáky, kde se o takových věcech hovořilo?

ano ne nevím

19. Pokud ano, účastnil/a ses ho?

ano ne nevím

20. Pokud ses účastnil/a, vzpomeneš si, o čem to bylo?

.....
.....

21. Je něco, co bys chtěl/a, aby se příště probíralo na takovém preventivním programu?

ne - Bylo tam všechno, co si myslím, že potřebuji vědět.

ano -

.....
.....
.....
.....

DĚKUJI ZA VYPLNĚNÍ DOTAZNÍKU. EVA POTŮČKOVÁ, DIS.

**OTÁZKY PRO ŘÍZRNÝ ROZDHOVOR ŠKOLNÍHO
METODIKA PREVENCE**

1. Jakou funkci zastáváte na Vaší škole?
2. Probíhá na vaší škole nějaký preventivní program?
3. Pokud ano, jaká byla témata?
4. Víte, které subjekty na Chomutovsku poskytující preventivní programy? Jaké to jsou? Kterých jste již využili?
5. Byl/a jste s programem jako pedagog spokojen/a?
6. Pokud ne, jak byste si ho představoval/a?
7. Jaká témata a jakým způsobem by se měla podle Vás v programech objevit?
8. Je preventivních programů pro žáky dostatečné množství? Pokud ne, proč si myslíte, že tomu tak je?
9. Kolik si myslíte, že by mělo v každém ročníku proběhnout preventivních programů? (např. ročně, za celé studium na ZŠ, na stupni... apod.)
10. Myslíte si, že jsou na Vaší škole sociálně patologické jevy? Jaké?
11. Pokud se vyskytne problém ve školním prostředí, jak postupujete?
12. Je na Vaší škole Schránka důvěry, nebo jiné místo, kam se mohou žáci anonymně svěřit se svým problémem? (anonymní schránka, telefonní kontakt,...)
13. Pokud ano, ví o tom samotní žáci? Jsou o tom pravidelně informováni?
14. Pokud ano, jak využívají toho?
15. Pokud ano, jaká témata zmiňují?
16. Řešíte je následně? Jak?
17. Je nějaká organizace, která Vám vyhotoví a zprostředkuje preventivní program dle Vašeho přání? Případně jaká?
18. Pokud by nějaká taková organizace toto nabídla, využili byste toho?
19. Pokud ne, proč?

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Eva Potůčková

Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: kombinované

Název práce: Primární prevence rizikového chování v práci neziskové organizace regionu Chomutovsko

Rok: 2018

Počet stran textu bez příloh: 48

Celkový počet stran příloh: 5

Počet titulů českých použitých zdrojů: 7

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 7

Vedoucí práce: PaedDr. Jan Toman